

OP IT MÊD

[1593]

Jan Minno Rozendal, Yn eigen taal: A.M. Wybenga (1881 - 1948). In biografy. Ljussens (2018), Kristlik Fryske Folksbibleteek.

De jonge histoarikus Jan Minno Rozendal hat it mei syn biografy fan de skriuwer/beweger Anders Minnes Wybenga (1881-1948) ticht by hûs socht, by syn eigen oerpake. Soks hat foar- en neidielen. Foardiel is fansels dat men yn sa'n gefal foar kennis fan saken net fier hoecht te rinnen. Mar waacht dat foardiel oan de oare kant op tsjin it neidiel dat it yn sokke gefallen nuodlik is om jins oardiel ûnôfhinklik en objektyf te hâlden? Rozendal is, sa docht bliken, dat him net allinnich goed bewust, mar is der nei myn miening ek goed yn slagge om lykwichtich ôfstân te hâlden.

Syn oerpake Anders Wybenga wie in dichter/strider út de kristlike pylder. Hy wie mei-oprjochter fan it Kristlik Frysk Selskip en letter (yn 1930) fan it Griffformeard Frysk Selskip. Hy wie samler (redakteur) fan yn *Yn ús eigen tael*, as dichter skreau er oer de natuer en oer godstsjinst en ek sette er de psalmen oer yn it Frysk. It grutste diel fan de biografy giet oer Wybenga syn rol yn de Fryske taalstriid en de Fryske beweging sels en it falt ek hjir op, lykas as ek yn oare Fryske rûnten, hoe in wip-Us Wurk 71 (2022), s. 94-104;
<https://doi.org/10.21827/uw.71.94-104>

pelich gehiel oft de Fryske beweging yn dy ferpyldere foaroarlochske maatskippij wie. It tilde op fan skeel en kreauwerij en yn dit gefal fan mieningsferskillen benammen oer godstsjinstige suverens. Wybenga fielde him om dy reden net allinnich net thús by de Jongfryske Mienskip, mar letter ek net by it Kristlik Frysk Selskip. De resinte publikaasjes fan Jan Popkema hiene de kristlike kant fan de Fryske beweging al in stik tichter by de hjoeddeistige lêzer brocht, dit boek follet it yn dy boeken ûntstiene byld moai yn op detail.

Rozendal behannelet libben en wurk fan Wybenga yn in achttal min ofte mear gronologysk/tematysk organisearre haadstikken. Dêrby makket er hiel royaal gebrûk fan nij boarnemateriaal. Wybenga sels, sa kriget men út dit boek de yndruk, sette himsels it leafst del as in lyts mantsje yn in hoekje, Rozendal mjit de bridte fan de man goed út.

Tusken de rigels troch en bytiden ek wol eksplisyt toant Rozendal ek hoe radikaal oft dy kristlike Fryske beweging wol net wie. Alderearst wie dat fansels omdat de 'Kristenfriezen' it Frysk brûkten yn in praktyk dy't troch syn sakraal karakter hiel strak bûn wie oan de 'Tale Kanaäns', mar noch folle mear omdat se it tinken oer it Frysk grûndearren yn de metafysika: God hie de Friezen it

Frysk jûn, en it wie dus harren plicht om it te ûnderhâlden. In opmerklik feitsje dat sadwaande út dit boek nei foaren komt is hoe't Wybenga stikken út de *Rimen en teltsjes* fan de Halbertsma's op 'en nij útjout yn in kristlike ferzje: '... al dy rûge dingen, flokkerijen en it beskriuwen fen rouwe en platte tonielen, dy moatte der út'.

Under it lêzen hie ik bytiden wol it idee dat de ôfstân foar syn oerpake oer earder te grut wie as te lyts. Rozendal hie om my wat mear skriuwe mochten oer it inerlik libben fan Wybenga en ek oer de ideeën fan de man oer syn eigen literêr wurk. Mar dat nimt alhiel net wei dat Rozendal in moai en weardefol boek skreaun hat.

(goffe jensma)

Laura Bruno, 'Hoe drukte men schade uit in het Oudfries? Skathia en wedijverende gezegdes'. Yn: Handelingen van de Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis 74 (2020), 21-39.

Hjir wurdt de fertaling fan it konsept 'immen skea dwaan' ûndersocht foar it Aldfrysk. De persoan dy't it belje moat stiet hoe dan ek altyd yn 'e datyf. Fierwei it measte komt de tiidwurdsfoarm *skathia* foar, al is dat wol foaral yn 'e âldwesterlauwerske teksten. Mar der binne ek de tiidwurdlike konstruksjes *skatha dwā*, *evel dwā* en it tiidwurd *dera*. Dy blike rûchwei likefolle yn east en west foar te kommen, en dat oer it ginneraal ek yn âldere teksten, en se

komme ek oerien mei âldere fazen yn it Aldingelsk en it Middelnederlânsk. Semantysk wurde alle termen meast yn abstrakt-juridyske sin brûkt.

(siebren dyk)

Eric Hoekstra & Gerbrich de Jong, 'Frisian Literature in Education'. Haadstik 8 yn: José Manuel Correoso-Rodenas (útj.), Teaching Language and Literature On and Off-Canon. Hershey (2020), IGI-Global, 144-161.

(doi:10.4018/978-1-7998-3379-6.ch008)

Yn in bondel mei meast Spaanske auteurs dûkt ynienen in haadstik oer it Frysk op. It stiet yn 'e ôfdieling "off-canon", dat blykt te slaan op minder gongbere talen. Dat hoege net perfoarst minderheidstalen te wêzen; it Koreaansk krijt dêr ek in plakje. It artikel is, yn oerienstimming mei it globale doel fan 'e bondel, in oersjoch fan it ûnderwiis yn it Frysk mei spejsjaal omtinken foar it ûnderwiis yn Fryske literatuer. It behannelet systematysk de ûnderwiisdoelen en -materialen foar respektifyk it primêr, sekundêr en tertiêr ûnderwiis. It folwoekseneûnderwiis fia de AFUK-kursussen wurdt ek net fergetten. It twadde part giet oer "issues, controversies, problems", lykas it beskieden plak fan it Frysk yn 'e maatskippij, dêr't it ek yn 'e literatuer opbokse moat tsjin de grutte Hollânske broer. Mar ek de ôfskaling fan 'e AFUK-kursussen wurdt hjir neamd, en it feit dat der foar bern tusken 12 en 16 hast gjin boeken skreaun wur-

de. Yn dat ferbân wurde der ek oanbefellings dien. Sa wurdt oanret om mear mei teater te dwaan. De auteurs wize ek op geunstige ûntwikkelings: de webside “lezenvoordelijst” soe mear en better brûkt wurde kinne, Joke Corporaals *Salang’t de beam bloeit* wurdt ek wurdearre, en it multimediale projekt LêsNo is nuttich foar bern yn ‘e puberjierren. Boppe dat ferwachtsje de auteurs goede útkomsten fan in ûnderwiiskundige ferskowing fan omtinken foar de skriuwer nei de lêzer en syn belibjen fan literatuer.

Alles meiïnoar in hiel ynformatyf ferhaal, dat it miskien ek wol fertsjinnet om yn Fryslân makliker bekend te wurden. No stiet it yn in wat ûnopfallende bondel efter in betelmuorre fan hast 40 dollar.

(siebren dyk)

Bouke Slofstra, Eric Hoekstra & Tessa Leppers, Grammatik des Saterfriesischen. Ljouwert (2021), Fryske Akademy.

(<https://www.seeltersk.de/wp-content/uploads/GRAMMATIK-DES-SATERFRIESISCHEN-VERSION-DEZ-2021.pdf>)

By de Fryske Akademy is in gebrûksgrammatika fan it Seeltersk ferskynd, yn it Dútsk, en dúdlik ek bedoeld foar lju mei kennis fan dy taal. Basis wie Pyt Kramer syn *Kute Seelter Sproakleere*. Dy hie lykwols mar in 40 siden, wylst dizze útjefte ta 117 siden útdijd is. De auteurs Bouke Slofstra en Eric Hoekstra, dêrby stipe fan staaizerinster Tessa Leppers, ha

dat yn ‘e ûnwierskynlik koarte tiid fan treddel moanne foarinoar bokst. Yn it wol tige koarte foaropwurdt wurdt meidielt dat dit dan ek in foarriedige ferzje is. Dat is yndied op tal fan plakken te fernimmen, byg. oan al dy opmerkings mei fraachtekens yn ‘e fuotnoaten, dy’t fakentiden hast mear in oanteken foar yntern gebrûk foar de auteurs sels lykje te wêzen as dat de brûker der wat mei kin. De stavering is Marron Fort sines, mar dêr wurdt ek fan sein dat dy yn in nijere ferzje fierder “harmonisieret” wurde sil.

Eric Hoekstra hat him mar mei ien haadstik dwaande holden, mar dat, oer de tiidwurden, is ek fuortdaliks it langste wurden. De oare haadstikken wie Bouke Slofstra yn earste ynstânsje ferantwurdlik foar. Se geane oer stavering en útspraak en de wurdsoarten lidwurden, haadwurden, eigenskipswurden, ferhâldingswurden, bywurden, foarnamwurden, bynwurden en telwurden. Dêrnjonken binne der aparte haadstikken oer slachte en namfal, modale partikels (dêr’t net dúdlik fan makke wurdt wêrom’t dy iene side net by de bywurden behannele wurde koe), tiidoantsjittings en in list fan ûnregelmjittige tiidwurden. It boek slút ôf mei in wol tige wiidweidige útstalling fan boarnen.

Ek al is dizze ferzje noch net hielendal ôf, it is hoe dan ek trefkes dat de grammatika fan dit lytse Fryske dialekt sa it omtinken krijt. Dizze útjefte is it maklikste te besetten fia de webside seeltersk.de. Dêr is ek de eardere grammatika fan Pyt Kramer te rieplachtsjen, en dat jildt ek foar Kramer syn wurdboeken. Kramer hat

oan dizze útjefte oars ek noch stipe jûn, lykas ek Henk Wolf. Dat sil ek nedich west ha; de westerlauwerske auteurs Hoekstra en Slofstra moatte har earst as in kat yn in frjemd pak-hûs field ha.

(siebren dyk)

Bouke Slofstra & Eric Hoekstra, 'Case, deficient pronouns and the arbitrary pronoun men in Frisian', Acta Linguistica Hafniensa 53 (2021), 242-259.

It ûnpersoanlik foarnamwurd *men* is oant no ta benammen bestudearre yn syn betsjutting, mar dit artikel set mear de syntaktyske kant op 'e foargrûn. Of better sein de behinderings yn it syntaktysk gebrûk. Sa hâlde de auteurs út dat *men* net koördinearre, relativearre en modifisearre wurde kin, en dat it ek net fan 'e persoansfoarm skaat wurde mei troch wurd-sjes as *ek* of *sels*. Se miene dan ek dat *men* syntaktysk mar behyplik projektarre is, en dat it dêrom inkeld namfal krije kin troch adjasinsje oan it tiidwurd. Dy behyplikens manifestearret him ek morfologysk. *Men*, grammatikalisearre út it haadwurd *man*, hat nea in eigen namfalparadigma hân. Dêrom hat it foarmen "liend" fan in oar ûnpersoanlik foarnamwurd, te witten *ien*, letter brutsen ta *jin*. Yn it iere Midfrysk wiene dat nammers noch foarmen fan it manlike persoanlik foarnamwurd.

Miskien mei, as lytse oanfolling, der hjir noch wol even melding fan dien wurde dat it Skiermûntseagersk mei *him* en possessyf *syn* noch altyd

sokke manlike foarmen hat, ek as it subjekt *men/min* nei in frou ferwiist. Yn it dichtwurk fan Pita Grilk komme alteast sinnen foar as *min* *feelt him* sò ferdreeuwn of as *min* *syn* haune gairleit tò gebed.

(siebren dyk)

Eric Hoekstra & Hans Van de Velde, 'The history and standardization of Frisian'. Yn: Andres M. Urrutia (útj.), Arantzazutik mundu zabalera - Basque language's standardization: 1968-2018. Madrid (2021), Iberoa-mericana, 55-71. (<https://doi.org/10.31819/9783968691589-fm>)

Oersjoggen fan 'e Fryske taalsite-waasje kin men hast in bibleteek mei folje, en der binne earder ek wol ynliedings oer de Fryske taalnoarmearing ferskynd. Dizze publikaasje kombinearret dy twa tema's, en it aardige is boppedat dat der in breed geografysk (want grutfrysk) en histoarysk perspektyf ynnommen wurdt. It stik is dúdlik rjochte op in publyk dat yn it foar net trochkrûpt is yn 'e Germaanske talen. De Fryske skriuwtadysje set hjir dan ek útein mei de runen. Tagelyk wurde de nijste ûntjouwings ek meinommen, foaral dy yn it ûnderwiis. En dan docht bliken dat we no mei it Frysk yn in faze fan delgong bedarre binne.

(siebren dyk)

Henk Wolf, 'Is there antipassivisation in Frisian and Dutch?', Leuvense Bijdragen 103 (2021), 387-404.

Yn dit spesjale nûmer foar de 90-jierrige Jan Goossens stiet ek in stik fan Henk Wolf, dêr't er de wat ûnferwachtse fraach yn stelt oft it Frysk en Hollânsk ek antipassiven ha. Dy westgermaanske talen binne oant no ta nea yn ferbân brocht mei dy yn ús eagen wat eksoatyske konstruksje, dêr't it objekt fan 'e sin net mear útdrukt wurdt, ek al is der dan faak noch wol in oar skaaimerke dat dy antipassiviteit útdrukt. Foar it Frysk ûndersiket Wolf oft nomenynkorporaasje yn 'e beneaming komme kinne soe. Hy komt úteinliks ta in negatyf antwurd, ek al foldocht de konstruksje al oan guon fan 'e eigenskippen. In bettere kandidaat is in Nederlânske konstruksje mei *-stein* of *-burg*, lykas yn *ik ga van slapenstein doen* of *straks gaan we van tukkenburg*. Dy liket wol oan 'e kritearia te foldwaan, mar omdat er beheind is ta hiele lytse subkultueren, giet it Wolf dochts te fier om te sizzen dat it Nederlânsk ek in antipassyf ta syn foldwaan hat.

(siebren dyk)

Greville G. Corbett, *'Splits, internal and external, as a window into the nature of features'*, *Morphology* 32 (2021), 45-91.

Corbett, in grutte namme op it mêd fan 'e morphology, brûkt yn dit heech teoretyske artikel ek data út it Aldfrysk. Of eins giet it mar om ien wurdje, te witten *wīf* 'wiif'. Dat is yn 2016 yn *Philologia Frisica* wiidweidich ûndersocht troch Fleischer en Widmer, omdat it, te begjinnen yn de datyf en de genityf, in oergong

sjen lit fan ûnsidich nei froulik slachte. Corbett wurket dy "split" hjir noch fierder út nei tiid en geografyske spried. It spjalten lit him net allinnich yntern sjen oan 'e útgongen, mar ek ekstern yn kongruïnsjeferenskynsels, en dat is no krekt it sintrale ûnderwerp fan dizze stúdzje. De lêste sin dêrfan is oars it oanheljen ek wol wurdich: "In the era of big data, this investigation shows that small data too can have great value."

(siebren dyk)

Frederik Hartmann, *'Old Frisian Breaking and Labial Mutation Revisited'*, *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 80 (2021), 462-475.

Oan 'e yn 'e titel neamde ier-Aldfryske lûdsferoarings ha wy hjoeddeidei noch foarmen as *rjocht* resp. *sjonge* te tankjen. It wie al earder opfallen dat dy prosessen in soad opin-oar liken, mar se waarden oant no ta, sjoch bygelyks Bremmer syn Aldfryske grammatika, útinoar holden omdat de iene binnen it wurdlied syn wurk docht en de oare der oer hinne giet.

Hartmann bringt, sa't it liket frij oertsjûgjend, nei foaren dat it hjir wier om inselde ferskynsel giet. De oanpakke segminten binne hyltyd koarte foarlûden (*i*, en by brekking ek noch *e*), mar noch wichtiger is dat der in skaaimerke [efter] oan it wurk is, dat nei dy foarfokaal in efterlik heallûd *u* ynbringt. It efterlike skaaimerke wurdt by brekking yn in felêr bylûd omset (by *rjocht* is dat [x]) en

by de “labial mutation” is dat yn in *w* of *u* (ferlykje by *sjonge* protogermaansk *singwana*). It ûntstiene twilûd wie yn earste ynstânsje delgeand, mar moat letter ûnôfhinklik omklapt wêze ta in opgeand twilûd. En sa ha we dus noch altyd in *j* yn *rjocht* en *sjonge*.

(siebren dyk)

Jelske Dijkstra, Wilbert Heeringa, Lysbeth Jongbloed-Faber & Hans Van de Velde, ‘Using Twitter Data for the Study of Language Change in Low-Resource Languages. A Panel Study of Relative Pronouns in Frisian’. Yn: *Frontiers in Artificial Intelligence* (2021). (<https://doi.org/10.3389/frai.2021.644554>)

Hjir wurdt in ûnderwerp op it aljemint brocht dat de earste auteur al in pear kear earder by de kop hân hat: de opkomst, en foaral ûnderwilens ek wer de delgong, fan de bynwurdlike /t/. Dykstra beheinde har ûndersiken doe ek al ta de relativa *dy’t*, *wa’t*, *dêr’t* en *wêr’t*, en se basearre har yndertiid op data fan Omrop Fryslân. It nije fan dit stik is dat no útwykt wurdt nei Twitter. Wiidweidich wurde alle metodologyske innen en oan-en dêrfan besprutsen. Uteinliks is it ûndersyk net in grut sukses. It databestân is ûnlykwichtich, en nettsjinsteande allegearre fernimstige fynsten moat der likegoed noch frijwat mei de hân bewurke wurde. In hiel grut probleem is dat de jongerein nei 2014 yn grutte kloften by dit sosjale medium ôfheakke is.

De taalkundige opbringst is úteinliks meager. Eardere oanwizings wurde no sterker dat *dêr’t* altiten wol syn ‘t hâldt. Oer it generaal ferdwynt er lykwols wer as it suffiks *-st* fan ‘e twadde persoan taheakke wurdt. Dan krije jo dus staveringen as *dyst* of *wêrst*, fansels alhiel neffens in algemiene útspraakregel fan it Frysk. It is dan ek wat ûngelokkich dat de auteurs sokke staveringen yn har taljochting by tabel 4 “ungrammatical” neame.

(siebren dyk)

Anouck Braggaar & Rob van der Goot, ‘Challenges in Annotating and Parsing Spoken, Code-switched, Frisian-Dutch Data’. Yn: Eyal Ben-David (en-dy) (útjs.), Yn: *Proceedings of the Second Workshop on Domain Adaptation for NLP*. Kyiv (2021), 50-58. (https://aclanthology.org/2021.adapt_nlp-1)

Taaltechnology wurdt net sa faak tapast op lytse talen. De data dy’t foar it hjir beskreaune eksperimint brûkt binne, komme út it FAME!-korpus. Dat bestiet út spontane spraak fan Omrop Fryslân, en der sitte ek nochal wat ynterferinsjes yn. Der wurde ferskillende parsers op it materiaal loslitten, en oer it einresultaat binne de auteurs net ûntefreden. De Nederlânske parsers diene it it bêste, dat skood wurdt op it navenant grutte tal Nederlânske ynterferinsjes en de net al te grutte taalôfstân. Braggaar en Van der Goot ha ek noch in test dien mei it weilitten fan ‘e yn it Frysk no

ienris faak foarkommende diakrityske tekens, mar dat makke gjin fer-skil.

(siebren dyk)

Rolf H. Bremmer Jr, 'More than language: Law and Textual Communities in Medieval Frisia'. Yn: Thom Gobbitt (útj.), Law | Book | Culture in the Middle Ages. Leiden-Boston (2021), Koninklijke Brill NV, 98-125.

Yn 2017 naam Rolf Bremmer ôfskie as bysûnder heechlearaar oan de Universiteit fan Leien. Fan syn by dy gelegenheid útsprutsen rede ('Meer dan taal: tekstgemeenschappen in het middeleeuwse Friesland'), dêr't earder yn dizze rubryk al it nedige omtinken oan jûn is (*Us Wurk* 66, s. 177), is dit in oersetse, oanpaste en útwreide ferzje.

(oebele vries)

Rita van de Poel & Sander Stolk, 'Onomasiological Explorations of KINSHIP in Old Frisian and Old English', Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik 81 (2021), 457-492.

Sûnt 1995 kin by it ûndersyk fan it Aldingelsk gebrûk makke wurde fan *A Thesaurus of Old English* (TOE), dêr't de wurdskat fan it Aldingelsk (ca. 500-1100) 'onomasiologysk' yn presintearre wurdt, d.w.s. dat net it wurd, mar de betsjutting as útgongspunt nommen wurdt. Foar it Aldfrysk (ca. 1100-1550) moatte wy it noch

sûnder sa'n helpmiddel dwaan. It is dêrtroch net ienfâldich en bring de wurdskat fan it Aldfrysk yn ferbining mei dy fan it Aldingelsk. Yn dit artikel wurdt besocht om dat foar ien wurd fjild, te witten 'sibskip', dôchs te dwaan. De oanbelangjende Aldfryske wurden binne dêrta sammele út it *Altfriesisches Handwörterbuch* fan Hofmann en Popkema. De ferliking fan de terminology yn beide talen lit sjen dat der yndied fan in sterke relaasje tusken Aldfrysk en Aldingelsk sprutsen wurde kin.

(oebele vries)

Hans Van de Velde & Fredric T. Dolezal (útj.), Broadening Perspectives in the History of Dictionaries and Word Studies. Newcastle upon Tyne (2021), Cambridge Scholars Publishing.

Yn juny 2019 hat yn Ljouwert de tsiende *International Conference on Historical Lexicography and Lexicology* (ICHLL) west. In seleksje fan 'e lêzings is yn dit boek gearbrocht. Twa bydragen binne fan belang foar de frisistyk. Yn it foarste plak is dat "Lexicography of Frisian" (pp. 317-330) fan Frits van der Kuip, Janneke Spoelstra en Willem Visser. It is in oersjoch wurden fan 'e westerlauwerske wurdboekskriuwerij, benammen skreaun út it perspektyf wei fan it Frysk as minderheidstaal. Sadwaande krijt it *Nederlandsch-Friesch Woordenboek* (1918) fan Wumkes en De Vries navenant frijwat omtinken, en allyksa it kommende Online Nederlânsk-Frysk Wurdboek (ONFW).

Neffens de auteurs binne de Fryske wurdboekfoarsjennings sa njonkenlytsen aardich op oarder. Dat wol sizze, de syngroane. Foar eardere taalfazen (Aldfrysk, Midfrysk) leit it leksikografyske mêd der aardich minder florissant hinne. Mooglik soe gearwurking mei INL en it Deutsches Rechtswörterbuch hjir it begjin fan in oplossing wêze kinne, sa wurdt ornearre.

Dat dit dan wol ris in spultsje wurde kin dat de ien nei de oare wiist, dat wurdt suggerearre troch Andreas Deutsch yn syn artikel “Old Frisian terms in the *Deutsches Rechtswörterbuch*. The multilingual approach of the dictionary of historical German legal terms” (pp. 58-75). De meiwurker fan dat wurdboek jout no krekt oan dat hy ferlet hat fan in wiidweidich Aldfrysk wurdboek, netstjinstearde syn wurdearring foar byg. it *Altfriesisches Handwörterbuch*. Deutsch syn bydrage is oars earder al ris publisearre yn in Nederlânske oersetting yn *Trefwoord* (sjoch *Us Wurk* 2020, p. 194).

(siebren dyk)

Marc van Oostendorp & Simone de Wolff (útj.), Het dialectendoeboek. De schatkamer van 90 jaar Meertens Instituut. Gorredijk (2022), Sterck & de Vreese.

It Meertens Instituut hat de aardige gewoante om ienris it jier út te kommen mei in útjefte foar in breed publyk. Foar 1922 hâldt dat ferbân mei syn databanken, dy't nammers fierhinne digitalisearre binne. Yn in boek

fan 185 siden binne 37 bydragen gearbrocht, plus noch in ynliding, dat men kin fan tinken wol ha dat de bridte hjir de foarrang krigen hat boppe de djipte. In hanfol stikken, of dus eins stikjes, binne fan belang foar de frisistyk.

Wilbert Heeringa en Hans Van de Velde geane ûnder de wat brede titel “Taal- en dialectverhoudingen in Fryslân” (pp. 69-74) yn op ‘e feroaring yn lingwistyske ôfstannen tusken dialekten yn Fryslân. Se ferlykje dêrta de RND mei it GTRP, dus materiaal dat respektiflik gearfandele is om 1950 hinne en yn ‘e tachtiger jierren. De Fryske dialekten binne yn dy tiid mear op inoar begûn te lykjen. Neffens de auteurs soene de mingdialekten (hja neamme dat “contactvariëteiten”) krekt faninoar ôf dreaun wêze, mar as jo de beide figueren goed meiinoar ferlykje, dan liket dy konklúzje miskien dochs wat al te hastich lutsen. Hylpen en Skiermûntseach lizze op it plaatsje fan ‘e tachtiger jierren ynienen ek by inoar yn ‘e buert, wylst se yn 1950 noch de grutst mooglike ôfstân hiene. Sa hurd binne dy dialekten yn goed 30 jier dochs net feroare?

Peter Alexander Kerkhof giet yn ‘e ynliding fan “Hoe plaatsnamen laten zien waar in Holland Fries werd gesproken” (pp. 95-99) aardich fierder tebek yn ‘e tiid, nammentlik nei it jier 950, ek al fersint er him as er seit dat dat yn ‘e njoggende iuw is. Hy freget omtinken foar it Frysk yn it doetiidske Súd-Hollânske kustgebiet, dat nei foaren komt yn plaknammen, mar ek yn in oerflaktemaat as *deimt* en noch yn in hjoeddeisk standert-

wurd as *ladder*. Hy nimt oan dat it Frysk yn dy krite oan syn ein kaam is troch grutskalige feanterij.

De oare “Fryske” stikken ha in leksikaal ûnderwerp by de kop. Willem Visser dolt op ‘e siden 173-177 nei “De aardappel in het Fries”. No bestiet dêr al in hast klassyk wurden artikel oer (yn *It Beaken* 1994), mar Visser jout hjir miskien noch wol in krekt wat helderder ferklearring fan it ûntstean fan ‘e pakwei tweintich farianten dy’t der yn it Frysk as beneaming fan dy frucht besteane. En hy komt mei in kaartsje op basis fan data út 2018, dy’t lykje te wizen op in fierdere fragmintearring fan ‘e geografyske spried.

Roeland van Hout bestudearret yn “Veeg je benen!” (pp. 87-90) de ferhâlding tusken skonken en fuotten. Yn guon dialekten wurdt “been” foar it hiele ûnderein brûkt, mar Van Hout wiist ek op it Fryske patroan, dat krekt de beneaming “foet” hat foar it hiele stik ûnder de ljisk. De stúdzje ‘*Fuß*’ und ‘*Bein*’ in den modernen friesischen Mundarten fan Arjen Versloot wurdt oars net neamd.

Eric Hoekstra, ta beslút, ferdjippet him yn “Jan weet dat allemaal nog wel” yn ‘e fertaling fan it Nederlandse “zich herinneren”. Soks waard ôffrege yn in syntaktyske enkête, mar dat smiet yn Fryslân swierrichheden op. Gauris waard de Hollânske ynterferinsje foar kar naam, mar Hoekstra wiist ek op geve antwurden as yn it *sin krije* of *jin yn it omtinken bringe*.

(siebren dyk)

Nordfriesisches Jahrbuch 2022

It *Nordfriesisches Jahrbuch* hat diskear in letterkundige en in taalkundige bydrage. Franziska Böhmer ferliket yn ‘Aus “Mutterhof” wird “Broderswäärw”’. Die Umsetzung eines deutschen Romans in ein friesisches Theaterstück’ (pp. 103-128) in roman út 1918 fan ‘e Dútske skriuwster Felicitas Rose mei it toanielstik dat Herrlich Jannsen dêr nei de oarloch fan makke hat. Rose pleatst har boek mei de oantsjutting Halligroman al fuortdaliks yn ‘e Heimatliteratur. De klam leit bot op ‘e tradysjes, benammen op ‘e rol fan ‘e frou as mem. Böhmer hâldt yn har tige wiidweidige analyse út dat Jannsen mear in moderne kant út giet, dêr’t de leafde in grutter plak opeasket. Mar fansels binne der ek allegearre ferskillen dy’t weromfierd wurde kinne op it feit dat in toanielstik sa syn eigen beheinings oan rollen, plak en hanneling opleit.

Jarich Hoekstra siket yn ‘Eine kleine Übung in Lautsymbolik. Die Entstehung des NJ-Anlauts im Fering-Öömrang’ (pp. 129-145) wat de ränen fan ‘e wenstige taalkunde op. It wie him opfallen dat yn it Fering-Öömrang in bûtengewoan tal wurden mei de bylûdkombinaasje *nj*- begjint. Hy skoot dat op it ûntstean fan in beskate lûdsymbolyk, in saneamd fonesteem, sa’t *gl*- op wat ljochts of glysterichs tsjutte kin. Hoekstra nimt oan dat it tiidwurd *njaaske* oan ‘e basis stien hat, dat rûchwei oer te setten is as ‘ompiele’, mar ek as ‘(om)grieme’. Dat tiidwurd hat syn Anlaut ôfstien, en tiidwurden dy’t mei *kn*- of *gn*- begjinne, soargen foar it rym. It resultaat wie in amalgaam

dêr't foaral wat pielderige tiidwurden út fuortkaam binne. Hoekstra wiist ek op in stamwiksel *a-o*, dy't hjir faak anneks mei is, en hy freget boppedat noch koart omtinken foar de Anlaut *tj-*, dy't foar in part ek in fonestematyske rol ha kin.

(siebren dyk)

Claudio Cataldi, 'The Old Frisian Ten Signs in the Host', Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik 82 (2022), 112-131.

Yn it fyftjinde-iuwske Aldfryske rjochtsboek *Thet Autentica Riocht*, oerlevere yn Codex Unia, binne njonken rjochtsteksten ek in stikmennich teksten fan religieuze aard te finen. Ien dêrfan, bekend as 'De tsien tekens yn de Hosty' (ek oerlevere yn Codex Aysma), jout in opsomming fan wûndertekens fan de Hillige Hosty. De auteur fan dit artikel pleatst de tekst yn in tradysje dy't úteinlik weromgiet op in tsjin de ein fan de trettjinde iuw yn Itaalje skreaune ferhanneling oer it Godlik Offysje.

(oebele vries)

Guillem Belmar & Hauke Heyen, 'Virtual Frisian: A comparison of language use in North and West Frisian virtual communities', Language Documentation & Conservation 15 (2022), 285-315. (Open Access, sjoch <http://hdl.handle.net/10125/74647>)

Dit artikel is in ûndersyk nei "breathing spaces", plakken dêr't jo in taal

sûnder euvelmoed brûke kinne. Yn dit gefal giet it om de minderheidstalen West- en Noardfrysk, en dy sykhelplakken wurde hjir socht op it ynternet, foaral yn Facebookgroepen. Foar it Noardfrysk binne sokke "mienskippen" eins altyd ferbûn oan ynstitúsjes, lykas it Nordfriisk Teofter, de Ferring Stiftung en de Friisk Foriining. Foar westerlauwersk Fryslân binne mienskippen as Fryske taal, Fryslân en de Fryske taal, en Jongfryske Mienskip ûndersocht. Dy lykje nochal wat fitaler as de Noardfryske wjergaders, ek al beklamje de auteurs dat de taalgebieten min te ferlykjen binne, fanwegen ferskillen yn oantallen sprekkers en ynstitúsjonele stipe. Der binne ek twa mienskippen ûndersocht dy't har rjochtsje op toeristen, en dêr bliuwt it Frysk dan ek beheind ta de geveltsjefariant.

(siebren dyk)

Nordfriesland, Nr. 217, März 2022.

Op 10 jannewaris 2022 is Nils Århammar ferstoarn. De yn Sweden berne taalkundige hat fan 1977 ôf heechlearaar Frysk yn Grins west hat, en nei 1988 besette er de learstoel foar Frysk yn Flensborg, yn 'e mande mei it direkteurskip fan it Nordfriisk Instituut. Århammar hat benammen foar it Noardfrysk fan grutte betsjutting west. Dat kin men ek ôfnimme út de siden 11-17 fan it blêd Nordfriesland, dat oan fiif minsken de gelegenheid jûn hat om oantinkens oan 'e ferstoarne op te heljen: de hjoeddeiske ynstitútsdirekteur Christoph

US WURK LXXI (2022), p. 104

G. Schmidt, Jarich Hoekstra, Århammar syn earste studinte yn Flensburg Thora Kahl en Albert Panten. Har bydragen wurde oanfolle mei in opneaming fan 'e wichtichste libbensdata en publikaasjes fan 'e ferstoarne.

Yn dit nûmer stiet op side 5 noch in oare "Nachruf", wijd oan 'e ein

desimber 2021 ferstoarne Ommo Wilts. "Wenn ich an ihn denke, sehe ich vor mir einen freundlichen, zugewandten Menschen", sa skriuwt Antje Arfsten, dy't Wilts benammen betinkt yn syn rol as wurdboekskriuwer.

(siebren dyk)